

Sisällysluettelo

Historian näköaloja	3
Sodanjälkeinen rauhankriisi ja rauhaan paluu	6
Historiantutkimuksen vaikuttavuus	10
Pyhiinvaellukset ja eletty usko keskiajalla	11
Toiminnanjohtajan tervehdys	15
Uudistusten ja vallankumousten Suomi ja Eurooppa, 1917-19	17
Yhteenkietoutuneet ja ylijärjestyneet historiat	17
Kalenteri	18

J ä s e n l e h t i

1 / 2016

SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA

SEURAN TOIMISTO

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki

puh: (09) 228 69 351

Sähköposti: shs@histseura.fi

Kotisivu: <http://www.histseura.fi>

Toiminnanjohtaja Julia Burman, varmimmin ke 16-17.

SEURAN HALLITUS 2016

Prof. Tiina Kinnunen, puheenjohtaja

Dos. Marjo-Riitta Antikainen

Dos. Juhana Aunesluoma

Prof. Pasi Ihalainen

Dos. Marja Jalava, varapuheenjohtaja

Prof. Petri Karonen

Dos. Sari Katajala-Peltomaa

Dos. Maarit Leskelä-Kärki

Prof. Petteri Pietikäinen

Prof. Taina Syrjämaa

Suomen Historiallinen Seura on alantieteellinen keskusseura Suomessa. Seura järjestää esitelmä- ja seminaaritilaisuuksia sekä kansallisia ja kansainvälisiä konferensseja sekä hoitaa alan kansainvälisiä suhteita. Jäseninä on noin 800 tutkijaa ja harrastajaa. Jäsenmaksu on 25 euroa vuodessa (opisk. 23 €). Jäsenet saavat maksutta jäsenlehden sekä n. 25 % alennusta seuran omista sekä monien lähitieteiden seurojen julkaisuista Tiedekirjassa (Snellmaninkatu 13). Tiedekirjan verkkokirjakauppaan on linkki seuran kotisivuilta (www.histseura.fi) sekä www.tiedekirja.fi; tilausta tehdessänne kertokaa olevanne Historiallisen Seuran jäsen! Historiallisen Aikakauskirjan tilausmaksu on seuran jäsenille 33 euroa.

Jäsenhakemuslomake on helpointa täyttää internetissä SHS:n kotisivuilla osoitteessa www.histseura.fi. Lomakkeita voi tilata myös seuran toimistosta. Vapaamuotoisen hakemuksen voi lähettää myös sähköpostilla tai kirjeenä.

Historian näköaloja

Historiassa ja sen myötä historiankirjoituksessa ja historian tutkimusyhteisöissä on kyse liikkeellä olosta ja uuden luomisesta, ja toisaalta vanhaan pitäytymisestä. Tähän johtopäätökseen on helppo tulla, kun perehtyy Suomen Historiallisen Seuran historiaan, jota ollaan paraikaa kirjoittamassa. Itselleni osallistuminen työryhmän työhön on antoisaa, ei vähiten siksi, että historia antaa perspektiiviä hahmottaa Seuran tämän hetkistä tilaa ja tulevaisuutta. Keskeiseksi nousee kysymys Seuran roolista ja merkityksestä 2000-luvulla, nopeasti muuttuneissa ja muuttuvissa olosuhteissa: Tutkimuksen kenttä on laajentunut ja monipuolistunut, sirpaloitunutkin, ja tutkijoiden lukumäärä kasvanut merkittävästi. Lisäksi informaatiokanavat ovat monipuolistuneet eivätkä perinteiset osallistumisen tavat enää houkuta. Toisin oli ennen, kun Seuralla oli tiivis yhteys väitöskirjantekijöihin apurahojen ja julkaisukanavien kautta ja kun historian paradigmaa ohjattiin pienen tutkija-, erityisesti professorijoukon piiristä, joka muodosti samanhenkisten ja -mielisten piirin. Aiemmin Seuralla oli myös portinvartijan rooli suhteessa esimerkiksi kansainvälistymiseen ja varsin kiinteä yhteys poliittisiin vaikuttajiin.

Nämä esimerkit Historiallisen Seuran roolista ja luonteesta johdattelevat ajattelemaan sitä konservatiivisena voimana. Toiset esimerkit puolestaan osoittavat Seuran kyvyn uudistua ja vastata muuttuneisiin olosuhteisiin sekä tarjota tutkijoille korkeatasoisia julkaisukanavia ja foorumeita ajatustenvaihtoon. Viimeistään 2000-luvulla tutkijajäsenkunta on monipuolistunut, ja Seuran esitelmätilaisuuksissa ja seminaareissa on nostettu ja nostetaan esiin uutta innovatiivista tutkimusta.

Historiantutkimuksen Päivät, jotka järjestettiin ensimmäistä kertaa vuonna 2010, palvelevat koko tutkijakenttää ja ovat saaneet innostuneen vastaanoton. Seuran sinänsä perinteisiin julkaisusarjoihin ja Historialliseen Aikakauskirjaan kohdistuu kasvava kiinnostus, kun julkaisupaine lisää tutkimusaktiivisuutta.

Osin Historiallisen Seuran toimintakulttuuri näyttäytyy kuitenkin edelleen varsin vanhakantaisena. Lähiajan tehtäviin sisältyykin viestinnän kehittäminen ja jaostojen perinpohjainen remontti, mihin Seuran kevätkokouskin hallituksen velvoitti. Tutkimuksen painopisteiden muutokset tekevät remontin välttämättömäksi. Yksi uusista jaostoista on digitaalisen historiantutkimuksen kysymyksiin keskittyvä. Tavoitteena on luoda aktiivinen verkosto, johon kuuluu edustajia kaikista yliopistoista mutta joka tarjoaa myös laajemmalle tutkijajoukolle mahdollisuuden perehtyä digitaaliseen murrokseen. Historiantutkimuksen Päivien ohella digi-jaosto on esimerkki siitä kokoavasta roolista, joka Seuralla edelleenkin on hyvinkin moniäänisen tutkija(jäsen)joukon parissa.

Historiantutkimuksen edistäminen on Suomen Historiallisen Seuran tavoite, jonka tulee ohjata kaikkea toimintaa. Tällä hetkellä on syytä puhua myös puolustamistehtävästä. Viime aikojen keskustelu tutkimuksen määrästä, laadusta ja kansainvälisyydestä sekä humanisteja kohtaan esitetty kritiikki tehottomuudesta saa historiantutkijat perustellusti peräänkuuluttamaan sensitiivisyyttä tieteiden välisiä eroja kohtaan ja suoraan sanottuna reiluutta mittausten menetelmissä. Seuran julkaisusarjoissa laadun valvontaan kiinnitetään erityistä huomiota; tavoitteena on entistäkin korkeatasoisempi tutkimus. Tämä ei olisi mahdollista ilman arviointiin huolellisesti paneutuvia tutkijoita.

Keskustelua käydään myös tutkimuksen vaikuttavuudesta. Tässä suhteessa historiantutkimuksella on vakuuttavia näyttöjä. Meidän on painokkaasti korostettava vaikuttavuuden ja hyödyn käsitteiden moniulotteisuutta ja mahdollisten kehitettävien mittareiden soveltuvuutta myös ihmistieteisiin. Historiallinen Seura pyrkii aktiivisesti edistämään keskustelua historiasta ja laajemminkin humanistisista tieteistä niin yleissivistyksen kuin laajasti ymmärretyn yhteiskunnallisen hyödyn edistäjinä. Tästä ovat esimerkkeinä syyskuun alussa järjestettävä keskustelutilaisuus, uudistettavien kotisivujen yhteyteen tuleva blogi ja vuonna 2017 järjestettävät lukuisat, Suomen itsenäistymistä käsittelevät yleisötilaisuudet.

Tutkimuskenttää ravistelevat korkeakouluihin suunnatut osin perustellut, osin ylimitoitettut profilointi- ja tehostamisohjelmat. Tässä tilanteessa on vaarana, että ainakin yliopistoihin kiinnittyneet tutkijat lähtevät kampaamaan

toisiaan. Joensuussa viime syksynä järjestettyjen Historiantutkimuksen Päivien paneelissa esitettiin toive, ettei näin tapahtuisi. Suomalaisessa historioitsijayhteisössä juuri Historiallisella Seuralla on näkemykseni mukaan luonteva mahdollisuus toimia kansallisen yhteistyön ja verkostoitumisen ylläpitäjänä ja kehittäjänä. Tämän yhteistyön ja verkostoitumisen kautta meillä on mahdollisuus osoittaa historiantutkimuksen arvo ja merkitys ja haastaa tämän hetken kapeakatseista tiedepolitiikkaa.

T i i n a K i n n u n e n
puheenjohtaja, professori

AJANKOHTAISET TAPAHTUMAT JA MIELENKIIN- TOISET TILAISUUDET

LÖYDÄT PARHAITEN NETISTÄ

SHS:n järjestämät ovat omilla kotisivuillamme
WWW.HISTSEURA.FI

JA

<http://AGRICOLA.UTU.FI/>
valtakunnallinen historiaverkko

Käy tutustumassa!

Sodanjälkeinen rauhankriisi ja rauhaan paluu

Helmikuussa Suomen Historiallisen Seuran järjestämässä esitelmä- ja keskustelutilaisuudessa olivat FT Ville Kivimäki ja dos. Simo Mikkonen kertomassa tutkimustensa sekä äskettäin ilmestyneiden teostensa pohjalta Suomen tilanteesta ja kehityksestä vuosina 1944-1950. Esitelmät kirvoittivat keskustelua ja valaisivat hyvin suomalaisten historian erilaisuutta verrattuna muiden Neuvostoliiton eurooppalaisten naapureiden historiaan. Suomalainen sotakokemus oli monin tavoin erilainen eivätkä haave- tai kauhukuvat kansandemokraattisesta Suomesta toteutuneet.

Erinomaisesti toisen maailmasodan erilaisuutta Suomessa ja Puolassa havainnollisti Ville Kivimäen esittämä taulukko, joka maittain kuvasi kotirintamalla sekä taisteluissa kuolleita prosentteina. Suomen ja Puolan kuviot olivat toistensa peilikuvia: Puolalaisista suurin osa oli kuollut kotirintamalla ja paljon vähemmän taisteluissa rintamalla; Suomessa kotirintamalla menehtyi vähän ja suuri määrä taisteluissa rintamalla. Rauhaan paluulle tämä selvästikin oli merkittävä tekijä. Suomalainen kotirinta säilyi loppujen lopuksi varsin ehjänä, jossa oli laaja yhteisymmärrys Neuvostoliitosta yhteisenä vihollisena. Puolassa sen sijaan siviiliväestö kärsi saksalaisesta miehityksestä ja osa toimi yhteistyössä miehittäjän kanssa. Puola, kuten Unkarikin, jäi myös lopulta taistelutantereeksi saksalaisten ja neuvostoliittolaisten välillä. Suomessa taistelut koettiin lähinnä Lapissa ja Karjalassa, joka sitten menetettiin rauhassa Neuvostoliitolle. Muutoin voi todeta, että Suomessa rauniosta rakennettiin Lapin lisäksi vain pienempiä rajattuja alueita, sillä Etelä-Suomen kaupunkien tuhot olivat vaikkapa Saksaan verrattuna pienet. Jälleenrakennustyötä toki oli Suomessakin paljon, kun evakot asutettiin ympäri Suomea.

On myös huomattava, että sota jatkui Lapissa, kun etelässä pyrittiin siirtymään arkeen. Entiset aseveljet oli lopulta ajettava taisteluissa pois pohjoisesta Suomesta, sillä pelko neuvostosotilaiden tulemisesta ”apuun” oli realistinen. Neuvostoliittolaisten ajamina saksalaisten poistumissuunta olisi voinut olla Lapista etelään eikä länteen. Onneksi myöskään länsiliittoutuneet eivät nousseet maihin Pohjois-Norjassa ja pakottaneet saksalaisia perääntymään eteläisen Suomen läpi – eikä meillä onneksi ollut sellaisia rikkauksia, joista saksalaiset olisivat välttämättä halunneet pitää kiinni. Kivimäen mielestä nämä ja maantiede eli se, että Suomi ei ollut Saksan ja Neuvostoliiton välissä pelastivat Suomen Itä-Euroopan kovalta kohtalolta.

Heti sodan jälkeen Suomea kohtasi rauhan kriisi, sillä arkeen siirtyminen ei suinkaan ollut helppoa. Tämä näkyi myös muistitietoa kerätessä siten, ihmisten muistikuvat muutamalta ensimmäiseltä rauhan vuodelta ovat kovin sekavat ja vähäiset, ne olivat vain vuosia, joista jotenkin selvittiin. Stressi arjesta selviytymisestä on Kivimäen mukaan hämärtänyt muistoja.

Huolimatta siitä, että tavallaan kotirintama oli suhteellisen yksimielinen päävihollisesta, suomalainen yhteiskunta ei suinkaan ollut yhtenäinen ja yksimielinen. Simo Mikkonen korostikin kansan olleen poliittisesti jakautunutta, yhteiskunnan sisäisesti rikki ja monien ihmisten lisäksi olleen henkisesti hajalla. Sodan jälkeen oli myös pelkoa siitä, että Neuvostoliitto saattaisi miehittää Suomen. Sotasyyllisyysoikeudenkäynnit ja Valpon valvonta olivat painostavia aikoja, mutta varsin vähällä Suomi selvisi niistäkin vaikkapa unkarilaisiin verrattuna: Suomen poliittista johtoa ei tapettu eikä tuomittu kuolemaan.

Heti sodan jälkeen Neuvostoliitto oli valmis tukemaan laitavasemmiston eli kommunistien ja kansandemokraattien (SKDL muodostettiin 1944) nousua vallan keskiöön. NL lähetti paljon kulttuuriohjelmaa Suomeen. Ihmisiä liittyi innokkaasti myös Suomi-Neuvostoliitto-Seuraan. Neuvostoliiton saavutuksia esiteltiin erilaisilla teollisuusmessuilla. Aluksi sekä Suomen kommunistinen puolue että Suomen Kansandemokraattinen liike hakivat yhteistyötä sosiaalidemokraattien kanssa. Ensin yhteinen vasemmisto saikin kannatusta, mutta jo 1940-luvun loppupuolella vasemmiston ristiriidat kärjistyivät ja vasemmistolehdistö alkoi olla avoimen vihamielisiä toisiaan kohtaan. Myöskään SDP:n johto ei halunnut läheistä yhteistyötä kommunistien ja kansandemokraattien kanssa.

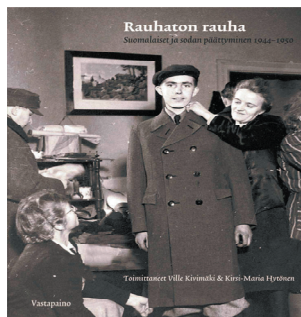
Suomessa eivät päässeet kansandemokraatit valtaan eikä vanhoja puolueita pidetty samalla tavalla fasismin / natsismin ryvettäminä kuin Unkarissa

Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päättyminen 1944–1950

Vastapaino, 2015

Kirjoittajat:

Timo Auvinen, Antero Holmila,
Kirsi-Maria Hytönen, Heli Kananen,
Petri Karonen, Jenni Kirves,
Ville Kivimäki, Niina Lehtimäki,
Antti Malinen, Seija-Leena Nevala,
Keijo Rantanen & Marja Tuominen

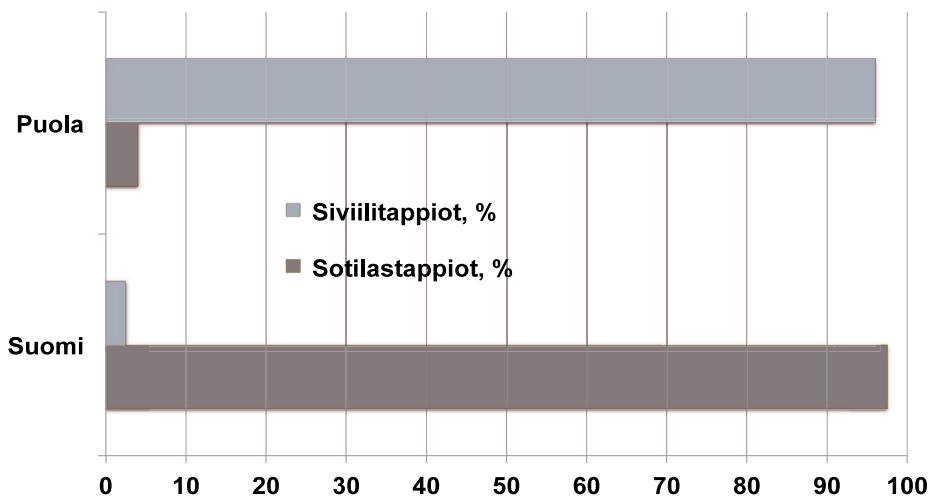

ja Puolassa, sillä aseveljeys ei ollut johtanut täällä sellaisiin vainoihin ja puhdistuksiin kuin saksalaisten miehittämällä alueilla. Neuvostoliittokin näytti ymmärtävän, ettei Suomessa onnistuisi samanlainen vallankeikaus kuin Itä-Euroopan maissa tehtiin. Aktiivinen NL:n kulttuurituonti loppui jo 1946. Neuvostoliitto antoi kyllä jatkossakin kommunisteille materiaalista tukea, mutta sekä kommunistien että kansandemokraattien sisäiset ristiriidat (esim. mielenosoitukset Yrjö Leinon erottamista vastaan) sekä maltillisen vasemmiston, lähinnä sosiaalidemokraattien, vastustus estivät Mikkosen mukaan laitavasemmiston valtaannousun.

Sodan pitkäaikaisvaikutuksista Kivimäki kertoi myös. Rintamakokemukset selvästi vaikuttivat miesten terveyteen monin tavoin ja sota vaikutti myös jälkipolviin. Kivimäki lainasi paria kiinnostavaa taulukkoa, joissa erottuu selvästi, miten sotien jälkeen suomalaisten miesten kuolleisuus ikäryhmittäin poikkeaa merkittävästi muista Pohjoismaista. Myös taulukko rintamalla olleiden painajaisista ja ahdistuksista on valaiseva. On todettava, että sodan jäljet olivat Suomessakin hurjia.

Jälleenrakennusta käsittelevä seminaari oli avartava ja auttoi minua jäsentämään uudella tavalla sekä lukemaani että kuulemaani sotien jälkeisestä ajasta. Minäkin kuulun vielä siihen sukupolveen, joka voi puhua oman sukunsa historiasta ennen ja jälkeen sodan. Isäni oli kuitenkin vain

ÄÄRIPÄÄT:

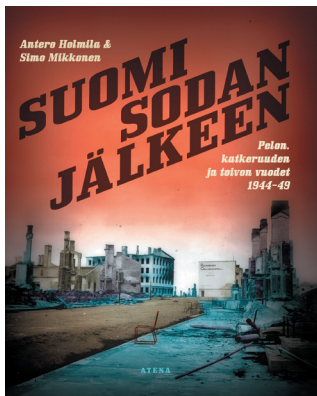

pieni sotilaspoika ja äidilläni on ollut myös valoisia muistoja sota-ajan arjesta. Minä muistan hyvin isäni kertomukset Helsingin pommituksista ja sen, että kuutamoyö ensimmäiseksi tuo mieleen, että se on hyvä pommitusyö.

Sotien jälkeinen ja kylmän sodankin maailma oli kovin erilainen kuin nykyinen. Nykynuorille sota-aika ei ole enää sellainen tärkeä tunnepohjainen ajan määre kuin minulle. Heille se on jo kaukaista historiaa. Tai kuten murrosikäinen tyttäreni kerran sanoi:” Ai, taas ajalta nakki ja pavunvarsi, hei, ei maailma ole enää tollainen.”

Näyttäisi meidän suvussamme olevan niin, että neljäs sukupolvi on ensimmäinen, jolle sota-aika on etäinen asia. Olisikohan tilanne toinen, jos jompikumpi vanhemmistani olisi ollut sotaorpo tai kärsinyt enemmän rintamalta selvinneen isänsä traumaista? Monenteen polveen sota-ajan seuraukset jatkuvat?

Simo Mikkonen ja Antero Holmila
(toim.) Suomi sodan jälkeen
(Jyväskylä: Atena, 2015).

Historiantutkimuksen vaikuttavuus

Paneelikeskustelu, johon osallistuvat

**professori Laura Kolbe,
professori Maria Lähteenmäki,
päätoimittaja emeritus Janne Virkkunen ja
FT Aapo Roselius sekä
kommentaattorina Suomen Akatemiasta
ohjelmapäällikkö FT Mikko Ylikangas.**

Aika: 5.9. klo 16.30-19

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, Helsinki

**Vapaa pääsy. Tule kuuntelemaan, ja aikaa on
varattu myös yleisökysymyksille.**

Tervetuloa!

Pyhiinvaellukset ja eletty usko keskiajalla

Tutkimus Suomen keskiajasta ennen kaikkea pyhiinvaellusten näkökulmasta otti aimo harppauksen eteenpäin kun *Suomalaiset pyhiinvaellukset keskiajalla. Kun maailma aukeni* (SKS 2014) kokosi ensimmäistä kertaa yhteen aiheeseen liittyvää suomalaistutkimusta. Artikkelikokoelma avasi eri näkökulmien kautta pyhiinvaellusten liittymistä kirkon hallintoon, opetukseen, arkeen ja maallikoiden hartauden harjoittamisen muotoihin. Tematiikka on aiemmin ollut tutkimuksen pimennossa epäilemättä juuri niukkojen lähteiden vuoksi. Teos ei kuitenkaan ammentanut teemaa tyhjiin ja komparatiivisella otteella – vertailemalla pohjoismaista materiaalia muun Euroopan lähteisiin – voidaan valottaa pohjoisia pyhiinvaelluskäytäntöjä lisää. Jatkossa tarkastelen pyhiinvaelluksia juuri vertailemalla pohjoisia ja eteläeurooppalaisiin käytäntöjä.

Lähestyn pyhiinvaelluksia eletyn uskon näkökulmasta. Teologiset määritelmät ja kirkon rakenteet vaikuttivat keskiajalla taustalla lähes kaikilla elämän osa-alueilla, teoria ja instituutiot eivät kuitenkaan ole tutkimukseni keskiössä. Eletty usko oli hengellisyyttä, mutta ennen kaikkea arkea, tapa elää ja olla yhteisössä. Eletty usko oli vuorovaikutusta, se oli sosiaalinen prosessi. Usko loi toiminnallisen tilan, jossa rituaalein, symbolein ja performanssin keinoin oli mahdollista uusintaa ja tuottaa henkilökohtaista ja kollektiivista identiteettiä.

Käsitteenä eletty usko tulee lähelle aiemman tutkimuksen käyttämää käsitettä populaari tai kansanusko, mutta on kuitenkin siitä erillinen. Kansanuskoon liittyy usein ajatus siitä, että se oli oppimattomien ihmisten versio ”oikeasta” uskosta. Se pitää siis sisällään jonkinasteisen dikotomian oppineen eliitin ja maallikoiden välillä. Itse katson, että eletty

usko kattaa kaikki yhteiskuntaryhmät – niin maallikot kuin kirkonmiehet. Jokainen yhteisön jäsen eli uskoa omalla tavallaan, omassa arjessaan ja omassa yhteisössään.

Juuri maallikoiden arki, tavat ja uskomukset on suomalaisessa keskiajan tutkimuksessa koettu haastaviksi teemoiksi lähdemateriaalin niukkuuden vuoksi ja esimerkiksi kirkon hallintoa on tutkittu selvästi enemmän. Kanonisaatioprosessit, haastattelut pyhimyskandidaatin elämästä ja ihmeistä, tarjoavat kuitenkin mahdollisuuden tämän teemaan tutkimiseen, sillä niissä maallikot kertoivat omista ihmekokemuksistaan ja niihin liittyvistä rituaaleista, kuten pyhiinvaelluksista. Tämä materiaali ei ole siis tyystin kirkonmiesten näkemysten dominoimaa, vaikka luonnollisesti myös kuulusteluja suorittaneiden paavillisten komissaarien näkökulma välittyy todistajanlausunnoista. Kysymyslistat, kirjaamisprosessi ja lausuntojen kääntäminen latinaksi vaikuttivat myös lopputulokseen.

Hätätilanteessa lausuttuun avunpyyntörukoukseen kuului olennaisesti pyhimykselle luvattu vastalahja; toivoretki haudalle oli lupauksista tyypillisin. Koska näissä oikeusprosesseissa oli tarkoitus saada luotettavaa tietoa pyhimyskandidaatin tekemistä ihmeistä, olivat legitimit avunpyyntörukoukset ja kiitosrituaalit olennaisen tärkeitä haastattelujen suorittajille. Tästä syystä niistä erikseen kysyttiin todistajilta ja lausunnot kirjattiin huolellisesti. Kanonisaatioprosessien todistajanlausunnoista löytyy siis yksityiskohtia siitä, miten todistajat halusivat omat uskonnolliset rituaalinsa kuulusteluissa esittää. Periaatteessa kanonisaatioprosessit toteutettiin samoilla kriteereillä eri puolilla kristikuntaa, vertailevaa otetta voi siis soveltaa erityisen hyvin niiden analysoinnissa.

Pyhiinvaellukset, myös hätätilanteessa oman alueen pyhimykselle luvatut toivoretket, olivat julkisia rituaaleja. Ne veivät harjoittajansa kodin ja kotiyhteisön ulkopuolelle, kaupunkien kaduille ja toreille, toisten pyhiinvaeltajien ja kaupunkien asukkaiden tarkkailtaviksi. Hengelliseltä näkökulmalta pyhiinvaellukset olivat kiitoksen ja hurskauden osoitus, kommunikaatiota jumalallisen kanssa. Mutta niiden julkinen luonne teki niistä väistämättä kommunikaatiota myös sosiaalisessa kontekstissa.

Pyhiinvaellukset ja niihin liittyvät rituaalit voikin nähdä tapana kertoa itsestä yhteisölle. Pohjois-Italian kaupunkiyhteisöissä tämä uskonnon luoma toiminnallinen tila näytetään hyödynnetyn tarkkaan:

pyhiinvaelluksiin liitettiin erilaisia muita rituaaleja – kuten kulkemista paljain jaloin, kädet sidottuina tai itseään ruoskien. Näin pyhiinvaellukset eivät olleet vain julkisia rituaaleja vaan suoranaisia spektaakkeleja. Samalla toivoretkeläiset korostivat omaa ihmekokemustaan, hehän olivat matkalla kiittääkseen siitä ja tekivät tämän tiettäväksi myös katsojille. Ihmeestä kiittäessään he toivat esiin muita positiivisia elementtejä identiteetissään ja positiossaan, kuten vaikkapa hurskauttaan tai menestyksestä hoivaa. Pyhimyksiä pyydettiin apuun erityisen useasti juuri lasten sairastaessa ja suuri osa ihmeen kokijoista oli lapsia. Terve lapsi taas oli suuri ilo runsaan lapsikuolleisuuden yhteisöissä.

Ero pohjoismaisiin kanonisaatioprosesseihin kirjattuihin käytäntöihin on merkittävä. Jo avunpyyntörukoukset näyttäytyivät tšekäläisessä materiaalissa etäisempinä ja varovaisempina – italialaisessa materiaalissa löytyviä affektiivisia ja henkilökohtaisia elementtejä, kuten kyöneleitä tai lupauksia ikuisesta devootiosta juuri tälle pyhimykselle, ei pohjoismaisessa materiaalissa juuri tapaa. Pyhiinvaelluksia ja muita henkilökohtaisia rituaaleja ei korosteta lausunnoissa, toisinaan mainitaan vain lupaus vieraila haudalla, *vovit votum peregrinationis*.

Yksi suomalaisen keskiajan uskonnon tutkimuksen pitkäkestoisia väitteitä on ollut se, että Pohjola ja etenkin Suomen alue kristillistyi myöhään, ja alue säilyi reformaation saakka vain pintapuolisesti kristillistyneenä, ehkä jopa puolipakanallisena. Näyttää siltä että vuorovaikutusrituaalit pyhimysten kanssa eivät olleet täällä erityisen rikkaita ja monimuotoisia – tukeeko tämä havainto siis varhaisemman tutkimuksen väitteitä kristillisyyden ohuudesta?

Pyhää Jaakobia esittävä puuveistos (Rymättylän kirkko). Pyhä Jaakob on kuvattu monissa kirkoissa, sillä hän oli pyhiinvaeltajien suojeluspyhimys. Paimion, Rengon ja Rymättylän kirkot olivat omistettu pyhälle Jaakobille, nämä kirkot olivat suosittuja aloituspaikkoja pyhiinvaellukselle Jaakobin haudalle, Santiago de Compostelaan, pohjois-Espanjaan. Jaakobin pyhiinvaellustunnus on kampasimpukka, joka on kuvattu hänen päähineeseensä. Kadonneessa kädessä lienee ollut pyhiinvaellussauva. Santiagon merkitystä kuvaa hyvin se, että pohjoisen oma pyhimys, Birgitta, teki kaksi pyhiinvaellusta Santiagoon ennen pyhiinvaellustaan Roomaan.

Katson, että suurin ero ei ehkä ole pyhimysten kunnioittamisessa ja kulttien tärkeydessä. Italialisessakin materiaalissa tapaa unohtuneita pyhiinvaelluslupauksia, vaikka matkaa haudalle naapurikaupunkiin oli ehkä vain parikymmentä kilometriä. Suomessa ja Pohjolassa yleisemminkin ”lähipyhiinvaellus” tarkoitti satojen kilometrien matkaa. Tästä huolimatta tiedetään suomalaisia pyhiinvaeltajia käyneen toistuvastikin sekä Vadstenassa Birgitan ja Katariina haudoilla että Nidarosissa Olavin haudalla. Ehkäpä pitkä matka itsessään toimi osoituksena kunnioituksesta, sitä ei erikseen tarvinnut korostaa erilaisin vaellukseen liittyvin rituaalein.

Toinen selittävä seikka löytyynee kulttuuriympäristöstä ja italiaisesta kaupunkikulttuurista. Matkalla haudalle pyhiinvaeltajilla oli aina yleisöä, jolle saattoi välittää muitakin viestejä. Pyhiinvaelluksissa ei ollut kyse vain hengellisyydestä tai kommunikaatiosta vain hengellisen sfäärin kanssa. Pohjolassa pyhiinvaeltajat sen sijaan matkasivat pitkä matkoja metsäisillä taipaleilla, poluilla ja joutomailla. Kiinnostunut yleisö oli harvalukuisempaa, eikä vaellus itsessään tarjonnut samanlaisia sosiaalisen kommunikaation mahdollisuuksia kuin Etelä-Euroopan kaupungistuneilla seuduilla.

Pyhiinvaelluskäytäntöjen erilaisuus saattaakin johtua siis ennen kaikkea sosiaalisista seikoista eikä niinkään eroista hengellisyydessä tai kristillistymisenasteesta. Hypoteesinvahvistaminen vaatii lisätutkimuksia, mutta jo tässä vaiheessa voi todeta, että vertaileva ote tuo uudenlaisia näkökulmia myös pohjoisen keskiajan tutkimukseen. Samalla eletyn uskon näkökulma keskustelee modernien yhteiskunnallisten teemojen, esimerkiksi ”uskonnon paluiksi” nimetyn ilmiön kanssa.

(Artikkeli liittyy SHS:n maalliskuun tilaisuudessa pidettyyn esitelmään, jossa myös kerrottiin julkaisusta: ***Suomalaisten pyhiinvaellukset keskiajalla. Kun maailma aukeni.*** Toim. Sari Katajala-Peltomaa, Christian Krötzl ja Marjo Meriluoto-Jaakkola. (SKS 2015) Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1399, Tampereen museon julkaisuja 136.)

Toiminnanjohtajan tervehdys

Hyvät SHS:n jäsenet,

satokausi on jo parhaimmillaan, kun tämä lehti ilmestyy. Vuoden alkupuoli on ollut kiireinen, vielä on mennyt aikaa uuden rekisterin tietojen viilauksessa muiden töiden ohella. Sähköinen asiointi tuo paljon sekä iloa, helpotusta että lisätyötä, toivottavasti syksyllä enää vain kahta ensin mainittua. Sähköpostin, netin ja sosiaalisen median käyttöä on tarkoitus lisätä SHS:n tiedottamisessa. Muutoin Agricola-historiaverkko on tärkein tiedotuskanava, sitä kannattaakin seurata SHS:n omien tiedotuskanavien lisäksi.

Seuran viime vuoden toimintakertomuksesta näkee hyvin seuran monipuolisen toiminnan eri osa-alueet. Tänä vuonna jatketaan näillä vakiintuneilla tavoilla, vaikka uudistuksiakin on luvassa. Esimerkiksi SHS jatkaa Historiallisen Bibliografian keräämistä, jotta kirjastojen tietokannoista helposti tavoitaisi suomalaisen historiantutkimuksen (SHB on osa Kansalliskirjaston Arto-tietokantaa, monografiat löytyvät myös Fennicasta). Verkossahan on kattavasti ainakin 1960-luvusta alkaen tiedot tutkimuksista, mutta kirjana julkaistuista bibliografioista on katsottava vanhempi aineisto.

Seuran oman historian ja tutkijoiden yhteiskunnallisen vaikuttamisen tutkimus jatkuu. Tästä hankkeesta tehdään julkaisu, joka valmistuu 2017. Hankkeen aikana kerätään muistitietoa SHS:n toiminnasta, haastatteluja tehdään tämän vuoden aikana. Siitä tulee hyvää materiaalia seuraaville SHS:n historiaa tutkiville. On ollut mielenkiintoista seurata hankkeen etenemistä, sillä alustavat tulokset ovat ainakin minulle tuoneet uusia asioita esiin.

Digitaalisen historian monimuotoisuutta pohdittiin Tieteiden talossa seminaarissa huhtikuussa. Samalla perustettiin seuraan uusi digi-historian jaos tai ehkä pikemminkin verkosto. Digitaalihistoria kattaa sekä digitaalisessa muodossa julkaistavan lähdemateriaalin että tutkimuksen tekemisen digitaalisia lähteitä ja tietokonetta käyttäen. Seminaarissa kuultiin tulevaisuuden virtuaalisista arkeologisista kaivauksista, suurista tutkimusaineistomääristä, joiden käsittelyssä on välttämätöntä käyttää erilaisia digitaalisia metodeja, ja tietokoneen käytön historiasta historiantutkimuksessa. Parhaillaan on käynnissä Koneen rahoittama hanke, jossa selvitetään digitaalista historiaa Suomessa, eli asiasta kiinnostuneet, ottakaa yhteyttä Petri Pajuun (petri.paju@uta.fi),

jotta *Road Map for Digital History of Finland* tulisi mahdollisimman täydelliseksi. Siitä olisi varmasti meille kaikille hyötyä.

Kevätkokouksessa otettiin jälleen kerran SHS:n perinteinen jaos- / toimikuntajärjestelmä esiin. Aika on ajanut monien näiden ohitse, joidenkin jaostojen juurethan ovat 1900-luvun kahdenvälisten suhteiden ajassa. Kokous suorastaan velvoitti järjestelmän uudistamiseen, ja koska asiaa on jo joitain vuosia pohdittu, niin nyt on ryhdytty toimeen. Osa jaostoista lakkautetaan, osa on ehkä kehittämisen tarpeessa ja luultavasti syntyy uudenlaisia, kuten esimerkiksi tämä digi-historian verkosto. On myös ehdotettu historian käyttöä pohtivaa jaostoa tai verkostoa.

Nyt olisi oiva hetki pohtia, millaiset toimintamuodot olisivat juuri nyt tärkeitä, mihin pitäisi SHS:n toiminnassa nyt panostaa enemmän ja miten historian asemaa pitäisi yhteiskunnassamme parantaa. Näistä aiheista haluaisimme kuulla myös jäsenistön näkemyksiä, pistäkää mailia tulemaan tai soittakaa!

Olettehan huomanneet, että Historiallisella Seuralla on *facebook*-sivut? Nyt syksyn ja tulevan talven aikana on tavoitteena kehittää sekä SHS:n nettisivustoa että muuta sähköistä asiointia jouhevammaksi käytön kannalta.

Muistutan, että otan mielelläni vastaan kaikenlaista palautetta. Yhteystiedot ovat etukannessa. Tärkeistä asioista tiedotetaan myös nettisivuillamme.

Iloista alkanutta syyskautta,

Julia Burman
shs@histseura.fi

PS. Eniten kevään keskusteluissa historiantutkimuksen rahoituksesta minua hämmästytti, että professoritason ihmisillä ei näyttänyt olevan käsitystä lähdekritiikistä, kun tutkivat historia-alan julkaisuja *Scopus*-tietokannasta. HAikissa (2/2016) Maria Lähteenmäen kirjoitus sen sijaan oli ilo lukea.

Uudistusten ja vallankumousten Suomi ja Eurooppa, 1917-19

Yhteenkietoutuneet ja yllirajaiset tarinat Tampereen yliopisto, 16.–18. maaliskuuta 2017

Venäjän helmi/maaliskuun 1917 vallankumous käynnisti Suomessa perustuslaillisen kuohunnan ajanjakson, joka johti sisällissotaan ja lopulta kompromissina syntyneeseen tasavaltalaiseen hallitusmuotoon heinäkuussa 1919. Tämä kansainvälinen tieteellinen konferenssi tarkastelee ensimmäisen maailmansodan poliittisia, kulttuurisia, aatteellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia Euroopassa keskittyen erityisesti uusien kansallisvaltioiden itsenäistymiseen. Suomen itsenäistymisprosessi suhteutetaan kansainväliseen kehitykseen kiinnittämällä erityistä huomiota yllirajaiseen vuorovaikutukseen.

Keynote-puhujat

Prof. Richard Bessel (York), 'A transnational revolution: The challenges of the First World War and the crises of the legitimacy of the established political order'

Prof. Krassimira Daskalova (Sofia), 'Reform, Revolution and Transformations of Gender Orders (1917-1989): A European Comparison'

Dr. Bill Kissane (LSE), 'Civil wars in a comparative perspective ;

Prof. Jörn Leonhard (Freiburg), '1917 and the Global Revolution of Rising Expectations'

Prof. Henrik Meinander (Helsinki), 'A Scandinavian Path to Democracy? European perspectives and comparisons'

Ilmoittautuminen ja konferenssimaksu

Ilmoittautuminen avautuu netissä 1.9.2016.

Konferenssimaksu on 100 euroa, 30.11.2016 jälkeen 150 euroa (80/150 opiskelijat).

HUOM!! 1.9 - 30.11.2016 voivat Suomen Historiallisen Seuran jäsenet ilmoittautua konferenssiin 80 euron hinnalla. Maksu sisältää myös konferenssiohjelmassa mainitut lounaat ja kahvit. Nyt kannattaa tulla vaikkapa vain kuuntelijaksi konferenssiin!

Lisätietoja konferenssin ohjelmasta saa kotisivulta osoitteesta www.uta.fi/conference/1917 tai sähköpostiosoitteesta 1917conference-organisers@uta.fi

Kalenteri - ota päivämäärät talteen!

Elokuu 2016

- CFP Pohjoismaiseen historioitsija kokoukseen 2017 päättyy. ks. www.nhm.aau.dk (dansk) eller www.en.nhm.aau.dk (engelsk).

Syyskuu 2016

- Ilmoittautuminen Uudistukset ja vallankumoukset 1917-1919 alkaa: <http://www.uta.fi/yky/en/his/conference/1917/index.html>
- **ma 5.9. Historiantutkimuksen vaikuttavuus** Laura Kolbe, Maria Lähteenmäki, Aapo Roselius, Janne Virkkunen ja Mikko Ylikangas, Tieteiden talo, Helsinki klo 16.30 alkaen.
- **HAik** ilmestyy

Lokakuu 2016

- 3.10. **SHS Kuukausikokous** /- esitelmä
- 27.-30.10 Kirjamessut Helsingissä, Messukeskuksen **Tiedetorilla**:
to 27.10 klo 19 **Villi Suomen historia**: Inkeri Koskinen, Derek Fewster, Tiina Raevaara
pe 28.10. klo 11.30-12: **Opettaako historia? Historiantutkimus ja opetus: asiantuntijuus, kertomukset ja taidot**. Simo Mikkonen, Anna Veijola ja Anu Lahtinen

Marraskuu 2016

- ma 7.11 **SHS Vuosikokous ja Vuosijuhlaesitelmä**

Joulukuu 2016

- Historian Ystävien Liiton 90-vuotisseminaari la 10.12.
- **HAik** ilmestyy

Tulossa myös:

Tammikuu 2017

- Tieteenpäivät 11.-15.1.2017
Tieteiden yö to 12.1. klo 18-23

Maaliskuu 2017

- 16.-18.3.2017 Uudistukset ja vallankumoukset konferenssi Tampereella!